

บทที่ 4

พื้นที่สนามม้ากับผู้หญิง

กระบวนการผลิตสนามม้าและเทคนิควิทยาการของพื้นที่

ราชตฤณมัยสมาคมฯ หมายถึง ราชตฤณมัยสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ถือกำเนิดมาจากแนวคิดของกลุ่มบุคคลชั้นสูงที่มีอำนาจในสังคมไทย ทั้งอำนาจในการปกครองและอำนาจเศรษฐกิจ ที่ต้องการเผยแพร่กีฬาขี่ม้าแข่งที่มีการพนันขั้นต่อเข้ามาเกี่ยวข้องกับ วงศ์ประชาชนทั่วไปด้วยวิธีคิดของระบบทุน โดยละเลยมุมมองด้านอื่น อย่างไรก็ตามการดำเนินการก่อตั้งสนามม้าราชตฤณมัยสมาคมฯ ก็สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์อย่างราบรื่น ปราศจากการคิดค้านต่อต้านไม่ว่าจะเป็นกลุ่มบุคคลหรือประชาชนที่ดำเนินชีวิตโดยเน้นเรื่องศีลธรรมเป็นหลัก

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินมาทรงทำพิธีเปิดราชตฤณมัยสมาคม และทรงรับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ จึงเริ่มมีการแข่งม้าตั้งแต่ พ.ศ. 2459 เป็นต้นมา แต่มีการทำให้การพนันแข่งม้าถูกกฎหมายในภายหลังด้วยพระราชบัญญัติการพนัน พ.ศ. 2473 ที่ถูกยกเลิกโดยพระราชบัญญัติการพนัน พ.ศ. 2478 ในเวลาต่อมา

การดำรงอยู่และการบริหารงานของสมาคม อยู่ภายใต้เครื่องหมายอันศักดิ์สิทธิ์ “ในพระบรมราชูปถัมภ์” ที่มีอำนาจมากพอที่จะทำให้ผู้หนึ่งผู้ใด นำไปกล่าวอ้างได้ว่า การดำเนินการต่างๆ ของสมาคม ล้วนแล้วอยู่ภายใต้ เครื่องหมายอาญาสิทธิ์นี้ รวมไปถึงการแต่งตั้งบุคคลที่ทรงอิทธิพลในแต่ละยุค ขึ้นเป็นสภานายก (President) และคณะกรรมการอำนวยการ ที่ส่วนใหญ่ประกอบด้วย นายทหารระดับยศนายพล ที่เคยมีตำแหน่งสำคัญในกองทัพ ซึ่งมีความหมายถึงการเชื่อมโยงไปสู่ความสัมพันธ์แบบรุ่นพี่รุ่นน้องจาก จ.ป.ร. ที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในกองทัพในปัจจุบันด้วย แสดงให้เห็นว่า การดำรงอยู่ของสนามม้า ต้องมีมากกว่าบารมีของบุคคล หรืออิทธิพลของบุคคล สนามม้าแต่งตั้งผู้ที่มีบารมีหรือมีอิทธิพลเพื่อเชื่อมโยงไปสู่สิ่งที่สามารถคุ้มครองสนามม้าได้นั้นคืออำนาจทางการทหาร ที่จะทำให้สนามม้ามีอำนาจมากพอที่จะต้านทาน แรงเสียดทานจากภายนอกและจากสังคมได้ การเลือกแต่งตั้งนายทหาร เมื่อเห็นรายชื่อก็บอกได้ทันทีว่ามีทั้งฝ่ายปู้และฝ่ายปุ้น เป็นลักษณะการกระจายการปกครอง ให้ครอบคลุมในแบบทหาร หรือยุทธวิธีแบบกองทัพ ในหนังสือสุจิตร์ การแข่งม้าการกุศลของราชตฤณมัยสมาคมก็มีวิธีการจัดรูปแบบเอกสารเหมือนรูปแบบวิธีการของเอกสารทางทหาร คือ จัดหน้าแรกด้วยรายนามของประธานคณะกรรมการอำนวยการ และคณะกรรมการชุดต่างๆ ที่ได้เรียงตามตำแหน่งและยศ หมายถึงการ

ให้ความสำคัญต่อสายการบังคับบัญชามาเป็นอันดับแรก สนามม้า ประชาสัมพันธ์ตัวเองด้วย ภาพลักษณ์ของทหาร จากข้อมูลทางเอกสารทำให้พอสรุปได้ว่ามีความเชื่อมโยงระหว่าง เครื่องหมาย “ในพระบรมราชูปถัมภ์” ทหารและสนามม้า

จากข้อมูลเกี่ยวกับประวัติการก่อตั้งสนามม้าราชตฤณมัยสมาคมฯ จนมาถึงการบริหารงานในปัจจุบันนั้น ได้แสดงให้เห็นถึงเทคนิควิทยาการของพื้นที่ (The production of space) ที่เริ่มกระบวนการตั้งแต่การริเริ่มก่อตั้งสนามม้าโดยกลุ่มบุคคลชั้นสูงของสังคม กระทำโดยการสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กับพื้นที่เพื่อป้องกันการล่งล้ำ/ล่งละเมิด โดยการทำให้สนามม้าเป็นพื้นที่ที่สูงส่ง แต่ต้องไม่ได้ เพราะเป็นสถานที่ที่ได้รับพระบรมราชานุญาตจากพระมหากษัตริย์ให้ก่อตั้งได้ ทรงพระราชทานนามที่แปลความได้ว่าเป็นพื้นที่ของพระราชา และทรงรับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ การนำสถาบันสูงสุดของประเทศที่คนไทยเคารพเทิดทูนมาเป็นเกราะป้องกันทำให้ภาพของสนามม้าแยกไม่ออกจากการเป็นกิจกรรมของชนชั้นสูง ซึ่งส่วนหนึ่งใช้แสดงรสนิยมและสถานะทางชนชั้น

สนามม้าถูกเปลี่ยนแปลงลงสู่สามัญชนและชนชั้นล่าง เพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจของชนชั้นสูงที่ได้รับผลโดยตรงจากการเป็นนายทุนของสนามม้า สถานะในการเป็นป่อนการพนันกลางเมืองย่อมไม่เหมาะสมด้วยประการทั้งปวง จึงมีเทคนิควิทยาการของพื้นที่ทำให้สนามม้าเป็นป่อนการพนันที่ถูกกฎหมาย ด้วยการออกพระราชบัญญัติการพนัน พ.ศ. 2473 และพระราชบัญญัติการพนัน พ.ศ. 2478 ซึ่งเป็นการออกกฎหมายหลังจากมีการเปิดสนามและแข่งม้าไปแล้วในปี พ.ศ. 2459 วิธีการกระทำทางเทคนิควิทยาการของพื้นที่ คือ การเอากฎหมายมารองรับหรือรับใช้พื้นที่ทำให้สนามม้าเป็นพื้นที่บริสุทธิ์/ถูกกฎหมาย เป็นสถานที่ที่เข้าไปเล่นการพนันได้ โดยถูกกฎหมายต่างจากการพนันชนิดอื่น

การบริหารจัดการของสนามม้าหลังจากลดระดับลงมาสู่สามัญชน มีเพียงความเป็นองค์กรในพระบรมราชูปถัมภ์เท่านั้น ที่ยังแสดงถึงการเชื่อมโยงกับสถาบันสูงสุด เมื่อมีระยะห่างระหว่างพื้นที่กับชนชั้นสูงทำให้ความศักดิ์สิทธิ์ของพื้นที่ลดลงไปด้วย เทคนิควิทยาการของพื้นที่จึงต้องกำหนดผู้ปกป้องพื้นที่จากการล่งละเมิดด้วยวิธีการต่างๆ เช่น แต่งตั้งสภานายกโดยเลือกบุคคลที่มีอำนาจและทรงอิทธิพลของยุคนั้นๆ รวมไปถึงการตั้งกรรมการชุดต่างๆ ที่ล้วนแล้วแต่มีตำแหน่งสูงทางการทหารทั้งสิ้น

การวิเคราะห์ถึงเทคนิควิทยาการของพื้นที่ ทำให้มองเห็นอำนาจของสังคมที่แฝงมาในรูปของการจัดระบบระเบียบพื้นที่ที่ดำรงอยู่ อำนาจของสังคมเป็นอำนาจที่ฝังรากลึกอยู่ในเครือข่าย/โยงใยของสังคม เป็นความสัมพันธ์ที่อยู่ในเครือข่ายของความรู้และอำนาจ เป็นอำนาจที่

ถูกกระทำจากหลายๆ จุดในโครงสร้างทางสังคม ไม่ได้มาจากจุดยอดของสังคมหรืออำนาจรัฐเพียงอย่างเดียว เป็นอำนาจที่ครอบงำ เกือบกีด ปิดกั้น (ธีรยุทธ บุญมี, 2551, น.175-188) สนามม้าไม่ได้ถูกผลิตมาเพื่อมีบทบาท/หน้าที่ในการเป็นแหล่งการพนันขนาดใหญ่อย่างที่เห็นในปัจจุบัน แต่เพียงอย่างเดียว แต่มีกระบวนการผลิต/สร้างอย่างเป็นขั้นเป็นตอนโดยเทคนิควิทยาการของพื้นที่ เพื่อใช้ประโยชน์จากสนามม้าในแง่มุมต่างๆ อย่างแยบยล

การจัดการพื้นที่

หากมองสนามม้าว่าเป็นพื้นที่ทางกายภาพ ก็จะมี ความหมายถึงพื้นที่สถานที่หนึ่งบนพื้นผิวโลกเหมือนสถานที่อื่นๆ แต่หากมองในแง่วัตถุประสงค์ของการสร้างสนามม้า ความหมายของสนามม้าจะเปลี่ยนไปเป็นพื้นที่ที่ถูกสร้างให้มีความหมายทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนพื้นที่ทางกายภาพให้มีศักยภาพทางเศรษฐกิจสนามม้าจึงเป็นเหมือนสินค้าที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อใช้ประโยชน์ในการค้า เมื่อสนามม้าเป็นพื้นที่ที่มีผลประโยชน์ กลุ่มคนหรือกลุ่มอำนาจต่างๆ จึงเข้ามาเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ในพื้นที่

การจัดการพื้นที่สนามม้าตามมุมมองของผู้ประกอบการ จะยึดผลประโยชน์ของกระบวนการทางการค้าเป็นหลัก ดังนั้นส่วนสำคัญที่สุดคือ ห้องขายตั๋ว ที่มีจำนวนมากและถูกจัดวางให้กระจายครอบคลุมทั่วบริเวณ ทัวถึงนักพนันทุกคน เปรียบเสมือนการเสนอขายสินค้าขายตรงที่ผู้ขายนำสินค้าเสนอขายถึงตัวผู้ซื้อ การจัดวางห้องขายตั๋วนี้แม้แต่บริเวณพื้นที่อ้อมจันทร์ที่มีวัตถุประสงค์ให้นักพนันใช้นั่งชมม้าแข่ง ยังถูกปรับเปลี่ยนเพื่อใช้ประโยชน์ในด้านการค้า การสร้างห้องขายตั๋วอยู่กลางอ้อมจันทร์ เป็นห้องมิดชิดล้อมรอบด้วยกระจกมีเจ้าหน้าที่และเครื่องขายตั๋วอยู่ข้างใน เป็นเหมือนสิ่งประดิษฐ์แปลกปลอมที่ต้องการให้เป็นจุดสนใจของนักพนัน เหมือนเป็นเครื่องคอยย้ำเตือนว่า นักพนันต้องซื้อตั๋วม้ากับห้องขายตั๋วของสนามเท่านั้น

การซื้อตั๋วม้าของนักพนันถูกกำหนดวิธีการซื้อตั๋วโดยสนามม้า ว่ามีวิธีการเล่นกี่แบบ กำหนดราคาขั้นต่ำในการซื้อนักพนันจะต้องตัดสินใจเลือกวิธีการเล่นตามที่สนามกำหนดไว้แล้ว ซึ่งแต่เดิมมีการเล่นม้าเพียงแค่ 2 แบบคือ WIN กับ PLACE แต่สนามม้ามีกลไกทางการตลาดออกแบบวิธีการแทงม้าเพิ่มขึ้นอีกถึง 18 แบบ เพื่อแก้ปัญหาที่ยอดเงินรวมในการแทงม้าของนักพนันตกลงซึ่งมีวิธีการที่ซับซ้อน และโอกาสถูกยกกว่าเดิม แต่สนามม้าใช้ผลตอบแทนที่สูงขึ้นเป็นสิ่งดึงดูดใจนักพนัน ในการแทงม้าบางแบบมีการไขว้ตัวเลขไปมาเป็นชุดตัวเลขหลายชุด การจ่ายเงินค่าตัวก็ต้องทวีคูณขึ้นไปจากราคาขั้นต่ำ 50 บาท สนามม้าจึงจะได้รับเงินในการแทงม้า

มากขึ้น แต่หากวิถีใดมียอดในการจำหน่ายไม่เป็นที่น่าพอใจของสนาม สนามก็จะประกาศยกเลิกการจำหน่ายตั๋วในแบบนั้นๆ โดยไม่คำนึงถึงนักพนันส่วนน้อยที่เลือกซื้อตั๋วในแบบนั้น

แม้ว่าการซื้อตั๋วม้าของนักพนันไม่ได้เกิดจากการออกแบบของนักพนันเอง ที่ในโลกการตลาดผู้ซื้อถือเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจซื้อสินค้าด้วยตัวเอง สามารถกำหนดจำนวนเงินในการซื้อสินค้าบางครั้งมีอำนาจมากถึงจนสามารถกำหนดราคาสินค้าแทนผู้ขายโดยผ่านการต่อรองรวมทั้งสามารถปฏิเสธการซื้อหากไม่ได้รับความพอใจและเปลี่ยนไปซื้อกับผู้ขายรายใหม่ได้ แต่นักพนันในสนามม้าเป็นผู้ซื้อที่ต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดของผู้ขายเท่านั้น แต่ในขณะเดียวกันนักพนันก็เป็นผู้มีสิทธิ์เลือก (agency) ที่สามารถกำหนดการเลือกซื้อ ตั๋วม้าในแบบใด หรือไม่เลือกซื้อตั๋วม้าในแบบใด ภาวะในการเลือกของนักพนันนี้มีอำนาจพอเพียงที่ทำให้สนามม้าต้องยกเลิกการจำหน่ายตั๋วที่ยอดการขายไม่สูง เนื่องจากไม่เป็นที่นิยมของนักพนัน แต่ในกรณีความไม่พอใจต่อผู้ขายนั้น นักพนันไม่มีสิทธิ์เลือกเปลี่ยนไปซื้อกับผู้ขายรายอื่น นักพนันต้องซื้อตั๋วม้ากับสนามม้าเท่านั้น หากผู้ซื้อเปลี่ยนไปซื้อกับผู้ขายรายอื่นจะหมายถึงผู้ซื้อต้องซื้อตั๋วม้ากับเจ้ามือโต๊ดเถื่อน ซึ่งผู้ซื้อนั้นจะกลายเป็นผู้ทำผิดกฎหมายทันที

ปัญหาเรื่องโต๊ดเถื่อน เป็นปัญหาที่สนามม้าต้องปราบปรามมาโดยตลอด แต่ไม่สามารถปราบปรามให้หมดลงได้ ปัญหานี้ได้ส่งผลกระทบต่อรายได้ของสนามม้าเป็นอย่างมาก กลุ่มโต๊ดเถื่อนมีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ ผู้เป็นเจ้ามือโต๊ดเถื่อนจะอยู่ข้างนอกสนาม แล้วส่งลูกน้องเข้ามารับแทงในสนามหรือโทรศัพท์รายงานข้อมูลในสนามให้เจ้ามือรับแทงกับลูกค้าข้างนอก จึงเป็นปัญหาว่าโต๊ดเถื่อนปราบเท่าไรก็ไม่วันหมด จนกลายเป็นกลุ่มอิทธิพล หรือมาเฟียในสนามม้าที่มีอำนาจสามารถสั่งผลการแข่งม้าให้ออกมาในรูปแบบที่ให้ประโยชน์แก่การรับแทงม้าของตัวเอง ปัญหาโต๊ดเถื่อนจึงถือเป็นการกระทำที่ต่อต้านขัดขืนอำนาจจากกลุ่มอิทธิพลที่รุนแรงที่สุดต่อสนามม้า และยังเป็นการต่อต้านขัดขืนต่ออำนาจกฎหมายอีกด้วย

นักพนันที่ปฏิเสธการซื้อตั๋วม้ากับสนาม แต่กลับมาซื้อม้ากับเจ้ามือโต๊ดเถื่อนในสนามถือเป็นการต่อต้านขัดขืน ต่อข้อกำหนด กฎเกณฑ์ของสนามม้า โดยไม่เกรงกลัวต่อเจ้าหน้าที่ปราบปรามของสนามที่เดินตรวจตราตลอดเวลา ดังผลงานวิจัยเรื่องการแทงม้าจากเจ้ามือโต๊ดเถื่อน มีข้อสรุปว่า การที่ผู้เล่นสามารถละเมิดกฎหมายได้โดยปลอดภัยจากการจับกุมนั้น จะทำให้พวกเขาเหล่านั้นยิ่งรู้สึกภาคภูมิใจในการกระทำนอกกฎหมายของตนเองมากขึ้นไปอีก การได้เล่นพนันไม่ว่าจะผิดหรือถูกกฎหมายจึงทำให้ผู้เล่นรู้สึกว่าการเขามีโอกาสที่จะเป็นผู้ควบคุมบ้าง และสามารถควบคุมโชคชะตาของตนเองได้ ไม่ใช่จะเป็นฝ่ายที่ถูกควบคุมหรือถูกกำหนดแต่เพียงฝ่ายเดียว แม้ว่าจะเป็นเพียงระยะเวลาสั้นๆ ก็ตาม

การจัดแบ่งโซนพื้นที่ในสนามม้าตามราคาบัตรผ่านประตู ผู้ซื้อบัตรผ่านประตูราคา 50 บาทแล้วบัตรผ่านประตูราคา 100 บาท จะมีเขตแดนกันแบ่งกันอย่างชัดเจน จะเข้าไปมาปะปนกันไม่ได้ การแบ่งแยกในลักษณะนี้ เป็นการจัดแบ่งเรื่องชนชั้น (class) ที่มีรูปแบบเดียวกับพื้นที่ทั่วไปในสังคม ที่ผู้ที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจที่ดีกว่า จะมีโอกาสเข้าถึงสิ่งที่ดีที่สุดในทุกเรื่อง เหมือนการซื้อบัตรชมการแสดงดนตรี บัตรที่มีราคาแพงจะถูกจัดให้อยู่ในโซนที่ใกล้กับเวทีการแสดงมากที่สุด สามารถนั่งชมการแสดงได้อย่างชัดเจน แต่ผู้ซื้อบัตรราคาถูกจะถูกผลักให้อยู่ในบริเวณที่ไกลออกไป

สนามม้าก็มีการจัดพื้นที่ในรูปแบบเดียวกัน คือ จัดบริเวณที่มีทัศนียภาพที่ดีที่สุดให้ผู้ซื้อบัตรผ่านประตูราคา 100 บาท และลานหน้าอัฒจันทร์ชั้น 100 จะเป็นส่วนที่ทำพิธีการของสนามม้า ดังนั้นเหตุการณ์หรือพิธีการต่างๆ ผู้อยู่ในชั้น 100 บาท จะมองเห็นได้อย่างชัดเจน แต่ในชั้น 100 บาทนี้ยังถูกกันเป็นห้องแยกพิเศษถูกระงับโดยรอบติดเครื่องปรับอากาศ จัดเก้าอี้นั่งเดี่ยวเรียงเต็มบริเวณห้อง และทัศนียภาพในการชมม้าแข่งนั้นอยู่ตรงกับตำแหน่งเส้นชัย ที่ถือว่าเป็นตำแหน่งที่ดีที่สุดในการดูม้าแข่ง เพราะการวิ่งเข้าเส้นชัยของม้าแข่งไม่ได้หมายถึงการวิ่งไล่เรียงลำดับกันมา แต่ส่วนใหญ่จะมีการวิ่งไล่เบียดกันเข้าเส้นชัยเหมือนนักกีฬาวิ่งแข่งที่บางครั้งต้องตัดสินใจกันด้วยภาพถ่าย ส่วนบริเวณชั้น 50 บาท จะมองเห็นเพียงแค่นด้านหลังของม้าที่วิ่งเข้าเส้นชัย ถ้าม้าไม่วิ่งนำห่างก็จะมีโอกาสรู้เลยว่าม้าเบอร์อะไรเข้าที่ 1 ต้องรอการประกาศผลจากทางสนาม การจัดแบ่งโซนพื้นที่ของสนามม้าจึงเป็นการแบ่งแยกทางชนชั้นอย่างชัดเจน

สนามม้าพื้นที่แห่งความหวังของนักพนัน

นักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ได้ให้ความหมายต่อการเล่นการพนันไว้อย่างหลากหลาย เช่น การพนันคือการใช้ทักษะและสติปัญญาในการเล่น เพื่อช่วงชิงชัยชนะในเกมการแข่งขัน หรือ การพนัน คือ กลไกสำคัญที่สังคมใช้เป็น “เครื่องระบาย” ความกดดัน ความขัดแย้ง ความก้าวร้าวในสังคมให้ถูกปลดปล่อยออกไปในทิศทางที่สังคมยอมรับได้ เพื่ออ้างความอยู่รอดของระบบสังคม แม้แต่การพนันในวงการแข่งม้า พบว่า การแข่งม้าคือกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เล่นได้ควบคุมโชคชะตาของตัวเอง ได้ไตร่ตรองถึงผลได้ผลเสียของการแข่งม้าแบบต่างๆ แล้วเลือกสิ่งที่ตนคิดว่าเป็นการตัดสินใจที่เหมาะสมที่สุด เนื่องจากการได้เลือกตัดสินใจเองผ่านการเล่นพนันด้วยการแข่งม้านี้โดยปกติแล้วจะเป็นไปไม่ได้ในชีวิตประจำวันของพวกเขา (เสริน ปุณณะหิตานนท์, 2532, น.11-12, อ้างถึงใน วสันต์ ปัญญาแก้ว, 2543, น.97)

นักพนันในสนามม้าบางเล็งก็มีการให้ความหมายในการเข้ามาเล่นพนันในสนามม้าอย่างหลากหลายตามแต่ประสบการณ์ และมุมมองนักพนันหญิงบางคนให้ความหมายว่า เข้ามาเล่นม้าเพื่อผ่อนคลายความเครียด บางคนแย้งว่าการพนันที่ไหนไม่เครียด ยิ่งเล่นยิ่งเครียด บางคนให้ความหมายว่าการเล่นพนันในสนามม้าคือการได้คิดวิเคราะห์ข้อมูล แม้มีความแตกต่างในการนิยามความหมาย แต่สิ่งที่นักพนันยอมรับเหมือนกันคือ ความไม่โปร่งใสของการแข่งม้า ที่อาจทำให้การเล่นม้าไม่ใช่สิ่งที่น่าอภิรมย์ ในการที่จะทุ่มเทเวลา และใช้เงินในการเล่นม้าโดยเปล่าประโยชน์

ในทางตรงข้ามการเสียม้ากลับไม่ได้บั่นทอนความรู้สึกของนักพนันแต่อย่างใด “ผู้ชายมีความหวัง เล่นเสียก็ไม่เสียตาย ถ้าเสียจะกลับมาแก้ตัวใหม่ จะติดตามม้าตัวที่พลาด” หรืออีกคำพูด “การพนันจะให้ถูกอย่างเดียวได้อย่างไร ต้องถูกมั่งเสียมั่งได้เสียเป็นเรื่องธรรมดา ถ้าเสียเราต้องมีความหวัง” แม้ว่าในมุมมองของผู้ที่ใช้เหตุผลเป็นหลัก หรือในมุมมองของนักเศรษฐศาสตร์ จะมองถึงด้านความไร้เหตุผลในแนวคิดเช่นนี้ แต่สำหรับนักพนันในสนามม้า กลับมองสนามม้าเป็นดินแดนแห่งความหวังที่พวกเขาต้องกลับมาแก้ตัวใหม่ กลับมาเพื่อที่เขาอาจมีโอกาสมือเพื่อนนักพนันคนอื่นๆ ที่เคยได้รับโอกาสนี้มาแล้ว ตามที่นักสังคมวิทยา Caillois กล่าวว่า เงื่อนไขเรื่องโชค (luck) นั้นก็ถือว่าเกี่ยวข้องอยู่กับการพนันอย่างแยกไม่ออกเช่นกัน การเล่นพนันจึงมักจะเป็นกิจกรรมที่ดึงดูดช่วยยวนใจต่อ ผู้เล่น/นักพนันหน้าใหม่ ให้เกิดความหวังว่าพวกเขาต้องเอาชนะและหรือ อาจมีโชคจากเกมพนันนั้นๆ สักครั้งหนึ่ง

กระบวนการเข้าสู่สนามม้าของผู้หญิงกับเทคนิควิทยาการของพื้นที่

ตามที่ได้กล่าวถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงพื้นที่สนามม้าจากการเป็นพื้นที่ของชนชั้นสูงไปสู่การเป็นพื้นที่ของคนชั้นล่างไว้ในหัวข้อ กระบวนการผลิตสนามม้าและเทคนิควิทยาการของพื้นที่ ได้มีการออกกฎระเบียบให้นักพนันแต่งตัวสุภาพเข้าสนามม้า เพื่อยกระดับสนามม้าให้พ้นจากการเป็นแหล่งมั่วสุมของอาชญากรและคนยากจน และยังถือสิทธิ์ในการเป็นองค์กรในพระบรมราชูปถัมภ์มาโดยตลอด สิ่งทีกล่าวมาทำให้สนามม้าเป็นพื้นที่ที่มีความคลุมเครือ นโยบายการเปลี่ยนแปลงที่อาจส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนนโยบายเรื่องเพศ เป็นไปได้ว่าพื้นที่สนามม้าได้เปิดช่องไว้ให้ผู้หญิงเข้าไปใช้ได้ แต่ไม่ได้หมายถึงผู้หญิงทุกคน

สิ่งที่น่าจะมีความเป็นไปได้มากที่สุด คือ ผู้หญิงในชนชั้นล่าง เพราะหลังจากระบบทุนนิยมได้เน้นความสำคัญเรื่องการผลิต (reproduction) ผู้หญิงและเด็กในชนชั้นผู้ใช้แรงงานหรือชนชั้นล่างต้องออกมาสู่ตลาดแรงงาน จึงเป็นที่รับรู้และยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่าผู้หญิงชนชั้นล่างได้เข้ามาสู่พื้นที่สาธารณะและมีบทบาทในตลาดแรงงานเคียงบ่าเคียงไหล่กับผู้ชาย ทำให้

ผู้หญิงชนชั้นล่างซึ่มซั่มอุดมการณ์ โลกทัศน์ วิธีคิด ธรรมเนียมปฏิบัติ ค่านิยม ที่เป็นแบบผู้ชาย ผู้หญิงในชนชั้นล่างอาจมีพฤติกรรมที่ไม่มีความเป็นหญิง เช่น ความก้าวร้าว ความแข็งกระด้าง ไม่สุภาพ ซึ่งอาจเป็นเงื่อนไขให้สามารถต่อกรกับสิ่งที่จะมากระทบได้ เรื่องทัศนคติด้านลบในพื้นที่ หรือเทคนิคการจัดการพื้นที่ที่มีลักษณะกีดกัน ปิดกั้น และแบ่งแยกผู้หญิงจึงไม่ส่งผลต่อผู้หญิงชนชั้นล่าง

หากมองอีกนัยหนึ่งกลับเป็นการกดทับตัวตนและตอกย้ำสถานะผู้หญิงชนชั้นล่าง ให้ยิ่งแตกต่างจากผู้หญิงชนชั้นกลางและชนชั้นสูงที่ไม่ได้เข้าสนามม้า ผู้หญิงจาก 2 ชนชั้นนี้จึงถูกขีดขู/ยกย่องในความหมายของ "ผู้หญิงดี"

ส่วนประเด็นเรื่องสนามม้าเป็นพื้นที่ของผู้ชาย ไม่เพียงแต่เป็นการนิยามความหมายจากมุมมองของสังคมเท่านั้น เทคนิควิทยาการของพื้นที่ได้สร้างสนามม้าให้เป็นปริณทลของผู้ชาย ที่มีบทบาทเฉพาะ/หน้าที่เฉพาะของพื้นที่ในการป้องกัน/กีดกันผู้หญิงเข้ามาในสนามม้า โดยใช้หลักการพื้นที่ที่วิลักษณะที่สร้างความแตกต่างอย่างตรงข้ามของความหมายและความสำคัญระหว่างพื้นที่บ้านและพื้นที่สาธารณะ และกำหนดให้เพศหญิงมีภาระผูกพันอยู่ในพื้นที่บ้านหรือพื้นที่ส่วนตัว ส่วนผู้ชายถูกมอบหมายภาระหน้าที่การออกไปทำงานนอกบ้านในที่ทำงาน/ที่สาธารณะ จากหลักการดังกล่าวนี้พื้นที่สนามม้าในความหมายของพื้นที่สาธารณะจึงจัดพื้นที่โดยเน้นประโยชน์ใช้สอยหรือวัตถุประสงค์ทางด้านธุรกิจเป็นหลัก ตัดขาดเรื่องการสร้างบรรยากาศความสะอาดสบายและความรู้สึกถึงความเป็นส่วนตัวในความหมายของพื้นที่บ้าน/พื้นที่ส่วนตัวที่จำเป็นสำหรับผู้หญิงออกไป

ห้องน้ำเป็นพื้นที่ที่สำคัญที่สุดสำหรับผู้หญิง ในการทำกิจกรรมที่เป็นเรื่องส่วนตัวที่สมควรต้องระมัดระวังไม่ให้ประเจิดประเจ้อ ลักษณะของห้องน้ำที่ไม่มีความมิดชิดแสดงถึงการที่ไม่คิดถึงตำแหน่งแห่งที่ของผู้หญิงในสนามม้า หรือกำหนดให้ผู้หญิงที่เข้ามาในสนามม้าต้องลดความเป็นกุลสตรีลง ยกเลิกการเข้มงวดกับระเบียบแบบแผนส่วนตัวที่ผู้หญิงถูกสั่งสอนมาจากพื้นที่บ้านให้ระมัดระวังกริยา ที่มักถูกมองว่าเรื่องมาก ให้กลายเป็นผู้หญิงที่ง่ายๆ สบายๆ ทั้งที่ผู้หญิงอาจจะไม่ได้มีความสบายเลย แต่จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนเพื่อให้อยู่ในสนามม้าได้

การจัดการพื้นที่โดยไม่มีเส้นแบ่งระหว่างพื้นที่ของผู้หญิงกับพื้นที่ของผู้ชาย กลับเป็นการผลิตเส้นแบ่งขึ้นมาอีกเส้นหนึ่งที่เก็บกดปิดกั้น/กีดกันผู้หญิงในพื้นที่สนามม้า และเส้นแบ่งนี้ยังมีอำนาจกดทับ ตอกย้ำตัวตนของผู้หญิงที่ได้รับการประกอบสร้างจากพื้นที่บ้าน

จากข้อมูลที่น่าสนใจในบทที่ 3 ทำให้เห็นว่า การที่ผู้หญิงจะก้าวเข้าสู่สนามม้า พื้นที่ที่เต็มไปด้วยอคตินั้น ไม่ใช่เรื่องง่าย การเดินเข้าสนามม้า เปรียบได้กับการเดินฝ่ากำแพงค่านิยมของ

สังคมที่สร้างเป็นชั้นๆ หากเปรียบเทียบให้เห็นเป็นรูปธรรม การก้าวผ่านประตูหน้าสนามม้า ก็เปรียบเสมือนผู้หญิงได้ก้าวผ่านกำแพงค่านิยมชั้นแรก ที่ถูกกำหนดโดยสังคม หรือบุคคลที่อยู่นอกสนาม เมื่อเข้ามาในบริเวณสนามม้าแล้วเปรียบได้กับการผ่านด่านแรก

นอกจากผู้หญิงที่ก้าวเข้ามาในสนามม้า ต้องเจอกับเทคนิควิทยาการของพื้นที่ โดยทำพื้นที่ให้เป็นของผู้ชาย ครอบครองโดยนักพนันชาย ผู้หญิงก็ยังต้องเจอกับอคติทางเพศจากเพื่อนนักพนันชายในสนามด้วยตนเอง ภาพของผู้หญิงที่เข้ามาในสนามม้า ได้ถูกสรุปแบบเหมารวมว่า “คนดีๆ ไม่กล้าเข้ามาหรอก” หรือ “คนธรรมดา คนทำงานไม่มีใครกล้ามาเล่นหรอก” การมองแบบจัดประเภทยังคงถูกสืบทอดในหมู่นักพนันชายมาจนถึงปัจจุบัน ที่ได้ทำการจัดประเภทผู้หญิงที่เข้ามาว่า เป็นผู้หญิงที่เข้ามากับแฟนหรือสามี ผู้หญิงที่มาคนเดียว ผู้หญิงทำงานกลางคืน หมอนวด ผู้หญิงที่เข้ามาจับผู้ชายที่มีเงิน และผู้หญิงที่เล่นพนันจนหมดตัวจนต้องเอาตัวเข้ามาแลกกับเงิน

การที่นักพนันชายจัดประเภทผู้หญิงที่เข้ามาในสนามม้าเช่นนี้ เป็นไปตามหลักการการแยกย่อย (partitioning) โดยผู้ชายใช้ทัศนคติในระบบคิดชายเป็นใหญ่จำแนกแยกแยะผู้หญิงออกเป็นประเภทต่างๆ เพื่อความสะดวกในการควบคุมสอดส่องผู้หญิงแต่ละประเภทตามระดับความเข้มงวด ในที่นี้ผู้หญิงที่เข้ามาพร้อมกับสามี คู่รัก หรือติดตามผู้ชายเข้ามาในสนามม้าจะได้รับการยกเว้น เพราะผู้หญิงกลุ่มนี้มีผู้ชายควบคุมอยู่ ซึ่งเป็นไปตามอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ที่ผู้หญิงต้องเป็นเพศที่อ่อนแอ ต้องได้รับการปกป้องจากผู้ชาย ผู้หญิงกลุ่มนี้จึงได้รับการยอมรับเพราะผู้ชายมองว่าไม่อันตรายกับผู้ชาย

ส่วนผู้หญิงประเภทอื่นๆ ถูกมองว่าล้วนมีอันตรายต่อผู้ชายทั้งสิ้น จึงอยู่ในข่ายที่ผู้ชายต้องระมัดระวังและต้องถูกจับตามองเป็นพิเศษ

อคติทางเพศอีกแบบหนึ่งคือ การมองผู้หญิงเป็นวัตถุทางเพศ เจ้ามือโต๊ดเถื่อน เจ้าของร้านขายน้ำก็มองผู้หญิงเช่นนี้ จึงใช้ผู้หญิงที่มีความสวย เรือนร่างที่น่ามอง มาเป็นยุทธวิธีในการขายสินค้า เด็กสาวที่เข้ามาทำงานเดินตัวโต๊ดเถื่อน และเด็กสาวขายเบียร์ ก็ใช้ความเป็นผู้หญิงมาต่อรองเพื่อการและเปลี่ยนกับการขายสินค้า ขณะเดียวกันก็ต้องคอยระวังตัวเองจากการถูกคุกคามทางเพศ

แต่มีผู้หญิงกลุ่มหนึ่งที่ได้รับการยกเว้นการจัดประเภท คือ เจ้าหน้าที่ขายตั๋วให้สนามม้าที่ทำหน้าที่เป็นเหมือนตัวแทนของสนามม้า บริเวณพื้นที่ของผู้หญิงกลุ่มนี้ จะถูกกันขอบเขตให้เป็นพื้นที่เฉพาะไม่ปะปนอยู่กับนักพนันชายและนักพนันหญิง การกันพื้นที่เป็นห้องเป็นเหมือนเส้นแบ่งเขตแดน ว่าผู้หญิงกลุ่มนี้ไม่ใช่พวกเดียวกับนักพนันหญิง วังก็เข้ากับหลักการแยกย่อย

เช่นเดียวกัน การเป็นตัวแทนสนามม้าเป็นเหมือนผู้ทำหน้าที่รักษากฎ “การซื้อตัวม้า” ที่สนาม กำหนดให้นักพนันต้องปฏิบัติ จึงไม่ได้รับการจัดประเภท

ส่วนเรื่องการแบ่งพื้นที่ในสนามม้าตามราคาบัตรผ่านประตู ที่แสดงให้เห็นการแบ่งแยก ชนชั้นแล้ว ขั้นตอนการซื้อบัตรผ่านประตูมีนัยถึงการกำหนดบังคับให้นักพนันแสดงสถานะชนชั้น ของตัวเอง การตัดสินใจซื้อบัตรในราคาใดเข้าไปในสนามม้า หมายถึงนักพนันได้เลือกแสดง ตำแหน่งทางชนชั้นของตัวเองผ่านการเลือกซื้อบัตรผ่านประตู และยังแสดงนัยถึงการเป็นการ แบ่งแยก (partitioning) ผู้หญิงออกจากกันอีกด้วย เพราะการที่ผู้หญิงเข้าไปในสนามม้าเป็นเหมือน การบุกรุก/ล่วงล้ำเข้าไปในพื้นที่ของผู้ชาย เป็นการสั่นคลอนโครงสร้างอำนาจในระบบชายเป็นใหญ่ การแบ่งแยกผู้หญิงผ่านการแบ่งแยกชนชั้นเป็นการสลายพลังของผู้หญิงให้อ่อนแรงลง หากคิดถึงภาพในสนามม้ามีผู้หญิงรวมกลุ่มเล่นพนันอยู่ในพื้นที่เดียวกันคงสร้างความหวาดวิตกแก่ ผู้ชายเจ้าของพื้นที่ไม่ใช่น้อย จึงเป็นการปลอดภัยต่ออำนาจของผู้ชายมากกว่าหากจัดการให้ ผู้หญิงกระจัดกระจายออกไปไม่สามารถรวมตัวกันได้

สนามม้ากับตัวตนของนักพนันหญิง

การเข้าสนามม้าของผู้หญิงนอกจากจะต้องเจอกับกระบวนการต่างๆในสนามม้า แต่ ผู้หญิงที่เข้ามาเล่นพนันก็ถือว่าได้เข้ามามีส่วนในการสร้างอำนาจให้แก่พื้นที่ร่วมกับหมู่นักพนัน ชาย สนามม้าจึงเป็นพื้นที่ที่เป็นสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลเหนือวิถีชีวิตของชุมชน และมีอำนาจในการประกอบสร้างตัวตนของนักพนัน

ตามที่ Erving Goffman (1967) (วสันต์ ปัญญาแก้ว, 2543, น.110) กล่าวถึงแนวคิด “action” ในงานศึกษาเรื่อง “Where is the action” ที่ศึกษาชีวิตนักพนันอเมริกันได้ให้ความหมาย “action” ว่าหมายถึงการกระทำที่บุคคลทราบเป็นอย่างดีว่าผลที่ตามมาจากการกระทำของตน นั้นๆ เป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ การเล่นพนันจึงเป็นการกระทำโดยสมัครใจ ซึ่งผลลัพธ์จาก กิจกรรมเหล่านั้นมักจะทำให้เกิดการได้หรือเสีย (เงินทอง) เท่านั้น ดังนั้นผู้เล่น/นักพนันจึงต้อง “เล่น อย่างเอาจริงเอาจัง” ไม่ใช่ทำแบบเล่นๆ

ในสภาวะที่ทำการกิจกรรมการทำทายแบบเสี่ยงให้เสี่ยงเสียอยู่นั้น สามารถบ่งบอกถึง “ตัวตน” ที่แท้จริงของบุคคลได้ หรือกล่าวได้ว่า การกระทำที่แสดงออกท่ามกลางกิจกรรมการเสี่ยง ให้เสี่ยงเสียหรือท่ามกลางการเล่นพนันนั้นๆ จะเปิดโอกาสให้บุคคลหรือผู้เล่นสามารถที่จะ แสดงออกถึงตัวตนที่แท้จริงของพวกเขาให้ “คนอื่น” ได้เห็นนั่นเอง

Goffman กล่าวว่า การดำเนินชีวิตประจำวันของชาวเมือง ขึ้นอยู่กับการทำงานแบบซ้ำซากจำเจ ไม่เปิดโอกาสให้บุคคลได้แสดงออกหรือเข้าร่วมกิจกรรมที่มีลักษณะเป็น “action” การได้เล่นพนันในบ่อนการพนัน จึงเป็น “พื้นที่” พิเศษ ที่ชาวเมืองสามารถที่จะมี “action” อย่างเต็มที่ นักพนันจะมีโอกาสให้แสดงออกให้เห็นถึง “ตัวตน” และแสดงความก้าวร้าวเพื่อระบายความกดดัน จากชีวิตประจำวันได้อย่างแท้จริงภายใต้สถานการณ์ดังกล่าว “คนอื่น” ซึ่งอยู่ในฐานะผู้ชมจะประเมินค่าของบุคคลนั้น ๆ จากการแสดงตัวตนออกมา เช่น ความกล้าได้กล้าเสีย จิตใจที่เด็ดเดี่ยว มั่นคง หรือ ความสุขุม การรู้จักยอมรับความพ่ายแพ้อย่างภาคภูมิใจ สรุปได้ว่าความน่าดึงดูดใจของการเข้าร่วมกิจกรรมท่ามกลางการเสี่ยงได้เสี่ยงเสียหรือการเล่นพนัน อยู่ที่การที่มีโอกาสได้แสดงหรือเสนอตัวตนของบุคคลให้คนอื่น ๆ ได้เห็นและรับรู้ตัวตนของเราเป็นเช่นใด หรือ “ฉันคือใคร” นั้นเอง

จากแนวคิดเรื่อง “action” ของ Goffman ทำให้เข้าใจในวิถีวัฒนธรรมของกลุ่มนักพนันได้ร่วมกันสร้างขึ้นในช่วงเวลาบ่ายของทุกวันอาทิตย์ในสนามม้า และกล่าวได้ว่าการดำเนินชีวิตของผู้หญิงที่ถูกกรอบค่านิยมกำหนดให้มีวิถีชีวิตส่วนใหญ่ผูกติดกับพื้นที่บ้าน ด้วยภาระหน้าที่ที่ซ้ำซากจำเจ แทบไม่ต่างจากวิถีชีวิตของคนเมือง และผู้หญิงไม่เคยได้รับโอกาสที่จะแสดงออกหรือได้เข้าร่วมกิจกรรมที่มีลักษณะที่เป็น “action” การเข้ามาเล่นพนันในสนามม้าจึงเป็นการที่ผู้หญิงสามารถแสดงออกถึง “ตัวตน” ที่แท้จริงที่ไม่มีโอกาสได้แสดงออกในพื้นที่บ้าน ให้คนอื่นได้รับรู้ หรือผู้หญิงต้องรื้อถอนตัวตนเดิมที่ถูกปลูกฝัง อบรม ชัดเกลามาจากพื้นที่บ้าน และประกอบสร้าง “ตัวตนใหม่” ในรูปแบบที่เป็นที่ยอมรับ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับพื้นที่และกลุ่มนักพนันในชุมชน ในการใช้โอกาสในการเล่นพนันแสดงออกถึงความสามารถในการควบคุมโชคชะตาของตัวเอง การไตร่ตรองถึงผลได้ผลเสีย และการเลือกตัดสินใจด้วยตนเองผ่านการแทงม้า ที่โดยปกติไม่มีโอกาสทำได้ในชีวิตประจำวัน รวมไปถึงการแสดงออกถึงการกระทำอย่างเป็นรูปธรรมด้วยการเชียร์ม้าที่อัฒจันทร์ด้วยจังหวะท่วงทำนองที่พร้อมเพรียงไปกับกลุ่มนักพนัน เปรียบได้กับผู้หญิงได้ร่วมแสดงตัวตนในพิธีกรรมของพื้นที่ของนักพนัน

ดังที่ ปรีดา เฉลิมเผ่า กอนันตกุล (2546, น. 34) ได้กล่าวถึงกิจกรรมกลุ่มที่ทำให้ชุมชนเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เรียกว่า พิธีกรรม (ritual) เป็นกิจกรรมที่นำให้คนมาร่วมชุมนุมกัน ทำให้ผู้ร่วมเกิดความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน มีกฎเกณฑ์หรือคุณค่าบางประการที่ยึดถือร่วมกัน พิธีกรรมจะกระทำผ่านสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดสภาพความศักดิ์สิทธิ์ของพื้นที่เป็นสิ่งที่แสดงออกอย่างเป็นรูปธรรมของความเชื่อ แบบแผน ค่านิยมของชุมชนนั้น เรียบรู้และตระหนัก

ได้อย่างต่อเนื่องเฉพาะคนในชุมชน ที่คนนอกไม่อาจนำไปกล่าวอ้างได้ จนกล่าวได้ว่าเป็นความลับอย่างหนึ่ง เนื่องด้วยความหมายของสัญลักษณ์ และสภาพความศักดิ์สิทธิ์นั้นมีสาระอันซับซ้อน

จากการสร้างวัฒนธรรมโดยผ่านการกระทำพิธีกรรมดังกล่าว ผู้หญิงได้ร่วมสร้างสนามม้าให้มีอำนาจและมีอิทธิพลในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต ประเพณี ประวัติศาสตร์ ความทรงจำโดยผ่านปฏิบัติการทางวาทกรรมของพื้นที่ ที่หมายรวมถึงการที่กลุ่มคนจำนวนมากมายที่มีความแตกต่างอย่างหลากหลาย เข้ามาร่วมกิจกรรมที่มีความกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน คือการเข้ามาเล่นพนันในสนามม้าในช่วงเวลาเดียวกัน ที่เปิดโอกาสให้กลุ่มนักพนันได้แสดงตัวตนที่ไม่อาจแสดงได้ในพื้นที่อื่น ก่อให้เกิดเป็นประสบการณ์ วิถีชีวิต ประเพณี ประวัติศาสตร์และความทรงจำ ที่มีอิทธิพลต่อการกลับมามีส่วนร่วมในการกำหนดอัตลักษณ์ของนักพนันอีกครั้งหนึ่ง

แต่เดิมผู้หญิงมีอัตลักษณ์ที่อิงกับเพศสภาพ อิงอยู่กับอัตลักษณ์ความเป็นหญิงตามแบบฉบับ แต่เมื่อผู้หญิงก้าวออกมาสู่พื้นที่สาธารณะผู้หญิงได้รับผลกระทบจากอัตลักษณ์ความเป็นหญิงที่สังคมกำหนดให้ติดตัวมา ผู้หญิงในสนามม้าก็เหมือนผู้หญิงคนอื่นๆที่ก้าวเข้ามาในพื้นที่สาธารณะก็จะได้รับผลกระทบนี้ ในสนามม้าได้เปิดโอกาสให้ตัวเธอมีสิทธิ์ในการเลือกหรือสร้างอัตลักษณ์นักพนันของเธอเองโดยไม่ต้องอิงกับอัตลักษณ์ความเป็นหญิง ซึ่งหากพิจารณาแล้วก็ได้ไม่ได้เกิดผลในทางลบแต่เพียงอย่างเดียว เพราะอัตลักษณ์นักพนันในทางบวกประกอบด้วยคุณลักษณะต่างๆ คือ เป็นคนคิดทบทวนรอบคอบ เป็นคนมีไหวพริบดี กระฉับกระเฉง ตื่นตัวตลอดเวลา ตัวอย่างคือ คุณยายราตรีและคุณยายนิภา ที่ยังกระฉับกระเฉงตลอดเวลาและป่าดุ่มที่เป็นคนที่มีไหวพริบดีมาก

กระบวนการพัฒนาจากผู้ติดตามไปสู่การเป็นนักพนัน

จากข้อมูลบางส่วนที่ผู้ศึกษาได้ทำการสัมภาษณ์จากผู้หญิงที่เข้ามาเล่นการพนันในสนามม้า ในลักษณะที่ไม่ได้เล่นประจำ หรือเล่นในระยะสั้น จะเป็นมุมมองเกี่ยวกับการเข้ามาเล่นม้า ในเชิงเข้าใจเรื่องทัศนคติของสังคมที่มองคนเข้าสนามม้าเป็นคนไม่ดี และผู้หญิงก็จะต้องถูกมองว่าไม่เหมาะสมอย่างยิ่งที่จะเข้ามาในสถานที่แบบนี้ แม้คนที่มองการพนันในแง่บวกก็ยังมองว่าผู้หญิงที่เข้าสนามม้าต้องมีลักษณะพิเศษ คือ “ไม่เบา” ผู้หญิงที่เริ่มเข้าสนามม้าแรกๆ จะปิดบังว่าตัวเองเข้ามาเล่นพนันในสนามม้า ไม่อยากให้ครอบครัว หรือคนรู้จักรู้ เพราะเข้าใจว่าสังคมยังมองผู้หญิงที่เข้าในสนามม้าในแง่ลบ แต่สิ่งที่เป็นแรงจูงใจให้เข้าสนามม้าคือ “เงิน” ที่ได้รับข้อมูลจากผู้

ที่เข้ามาเสี่ยงโชคในสนามม้า แล้วโชคดีในขนาดที่เรียกว่า “รวยม้า” ผู้หญิงทุกคนรู้ว่าการพนันเป็นการเสี่ยงโชค ย่อมมีได้มีเสีย มองว่าเป็นเรื่องปกติของการพนัน

ส่วนข้อมูลของผู้หญิงที่เข้ามาเล่นพนันในสนามม้าในลักษณะมาเล่นประจำ และเล่นมาเป็นระยะเวลายาวนานถึง 30 ปีขึ้นไป จำนวน 3 คน คือ คุณยายราตรี ป้าตุ้ม คุณยายนิภา แสดงให้เห็นถึงการเข้ามาในสนามม้าในระยะเริ่มต้นเป็นการเข้ามาในลักษณะเป็นผู้ติดตามผู้ชายที่เป็นคนรู้จัก หรือเป็นสามี ซึ่งภาพของผู้หญิงที่ติดตามสามี จะเป็นภาพที่เป็นลบกับผู้หญิงน้อยที่สุด การเป็นผู้ติดตามนั้นมีทั้งการเข้ามานั่งรอเพียงอย่างเดียว และเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการเล่นม้า ในการที่เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการเล่นได้หมายถึง ผู้หญิงได้เข้าสู่กระบวนการเรียนรู้วิธีการเล่นม้า โดยสมบูรณ์ หากระยะเวลาในการเป็นผู้ติดตามและมีส่วนร่วมในการเล่น ผ่านระยะเวลาอันยาวนาน จนทำให้พฤติกรรมการเล่นม้า เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันจะทำให้การตัดสินใจกลับเข้าสนามม้าอีกครั้งมีโอกาสสูงมาก อย่างในกรณีของคุณยายนิภา ที่สามีเป็นเจ้าของคอกม้าแข่ง มีการคลุกคลีอยู่ในวงการม้าแข่ง การเข้าสนามม้าแข่งเป็นระยะเวลายาวนาน และมีการเรียนรู้วิธีการเล่นจากสามี ม้าแข่งจึงเข้ามามีส่วนร่วมในชีวิตประจำวัน เมื่อสามีเสียชีวิตจึงยังคงใช้ชีวิตแบบเดิม ประกอบกับใช้ชีวิตอยู่ในเมืองตามลำพัง ไม่ทำกิจกรรมและไม่สมาคมกับเพื่อนบ้านหรือชุมชน จึงเป็นแรงผลักดันให้กลับสู่สนามม้าได้ง่ายขึ้น

ส่วนคุณยายราตรีและป้าตุ้ม คือ ภาพตัวแทนของผู้หญิงที่ต้องเข้ามารับภาระหน้าที่ดูแลครอบครัวที่อยู่ในกลุ่มของผู้หญิงที่มีความรู้ น้อย หรือไม่มีความรู้ งานที่ทำคืองานแม่บ้าน ที่ไม่ต้องใช้ทักษะและความรู้ จึงมีข้อจำกัดในการหารายได้เพื่อมาเป็นค่าใช้จ่ายของครอบครัว โอกาสในการตัดสินใจเข้าสู่สนามม้า ในช่วงที่ชีวิตประสบกับปัญหาทางด้านเศรษฐกิจจึงมีสูง การเสี่ยงโชคในสนามม้ามีความหมายถึง การกินอ้อมของลูกๆ ดังเช่นคำพูดของคุณยายราตรี “ถ้ารวยกลับไป ของกินเต็มบ้าน ลูกเราก็อ้อม”

ความหมายของการพนันและสนามม้าในมุมมองนักพนันหญิง

ผู้หญิงที่เข้ามาเล่นพนันในสนามม้าโดยทั่วไปแล้ว มักให้ความหมายการเล่นพนันว่าเป็นการคลายเครียด เป็นการเสี่ยงโชคแต่สำหรับนักพนันที่เล่นม้ามานานอย่าง คุณยายราตรี ป้าตุ้มและคุณยายนิภา การพนันและสนามม้าย่อมมีความหมายมากกว่านั้น และบทบาทของผู้หญิงทั้ง 3 คนย่อมมาพร้อมประสบการณ์ในสนามม้าและวัย ทำให้มีบทบาทเหนือผู้ชายในสนามม้าได้แม้ว่าบางครั้งอาจจะถูกลดทอนบทบาทลงบ้างก็ตาม

คุณยายราตรี

คุณยายราตรีไม่ต่างจากผู้หญิงคนอื่นๆ ในสังคมไทยที่ได้รับการอบรมสั่งสอน ให้ประพฤติตัวตามขนบของผู้หญิงในสังคมไทย ทำหน้าที่ทั้งเมียและแม่ อยู่ในพื้นที่ “บ้าน” ของตัวเอง แต่เมื่อวันหนึ่งคุณยายต้องมารับหน้าที่ของผู้ชายในการเป็นหัวหน้าครอบครัว คุณยายต้องก้าวออกจากพื้นที่ของตัวเอง ก้าวเข้ามาสู่ “พื้นที่อื่น” โดยมีกรอบค่านิยมติดมาตลอดเวลา เมื่อตัดสินใจก้าวเข้าสู่สนามม้า ถือเป็นการทำทลายต่อค่านิยมที่ตัวเองยึดถือมาตลอด นับว่าเป็นภาพความอิหลักอิเหลื่อที่เกิดขึ้น ยิ่งเมื่อเข้ามาในพื้นที่ในสนามม้าแล้วยังมีวิถีคิดของนักพนันชายในระบบชายเป็นใหญ่ ที่ไม่ยอมรับการทำทลายจากผู้หญิงที่เข้ามาในพื้นที่ของพวกเขาผู้ชาย ผู้ชายจึงทำการจัดประเภทผู้หญิงที่เข้ามาในสนามม้า ความรู้สึกที่ถูกกดทับ ปิดกั้น ทำให้คุณยายต้องใช้กรอบของ “ผู้หญิงดี” ครอบตัวเองไว้ตลอด ถือเป็น การต่อต้านขัดขืนต่ออำนาจชายเป็นใหญ่ที่จะเข้ามาจัดประเภท คุณยายจึงทำตัวให้ไม่เข้ากับกลุ่ม เมื่อถึงระยะเวลาหนึ่งแนวทางการแสดงตัวตนของความเป็นผู้หญิงดีจึงได้รับการยอมรับ ซึ่งเป็นวิธีหนึ่งที่คุณยายใช้เป็นกลยุทธ์ในการเข้าสู่พื้นที่ผู้ชาย

การพนันในมุมมองของคุณยายไม่ได้มีความหมายเพียงแต่การเสี่ยงโชคเพื่อให้ได้เงินรางวัล แต่การพนันมีความหมายถึงขนมและอาหารการกินของลูกๆ ทั้ง 5 คนในวันสุดสัปดาห์ ที่โดยปกติแล้วการกินอิมของเด็กๆ เป็นหน้าที่ของแม่ในครัวเรือน แต่คุณยายต้องกลับมาทำหน้าที่นี้ในสนามม้า ภาพของสนามม้ากับภาพห้องครัวจึงทับซ้อนกันอยู่อย่างแยกไม่ออก สนามม้าไม่ได้ลดทอนบทบาทความเป็นแม่ของคุณยาย แต่กลับขบเน้นตัวตนของความเป็นแม่ของคุณยายให้เด่นชัดยิ่งขึ้น

ป้าตุ้ม

ป้าตุ้มเป็นผู้หญิงที่แตกต่างจากผู้หญิงในสังคมไทย ที่ไม่ยอมให้อำนาจของกรอบค่านิยมมากำหนด กำกับวิถีการดำเนินชีวิต การกล้าก้าวเข้าสู่สนามม้าตั้งแต่อายุ 19 ปี หย่าเมื่ออายุ 25 ปีและทิ้งลูก 2 คนไว้กับอดีตสามี ถือว่าเป็นการดำเนินชีวิตที่ละเมิดขนบของความเป็นผู้หญิงดีมาโดยตลอด สิ่งสำคัญสำหรับป้าตุ้มคือเงิน ที่จะทำให้ การดำรงชีวิตของแม่ น้องและตัวเองดำเนินต่อไปได้ ซึ่งวิถีคิดแบบนี้เป็นวิถีคิดของชนชั้นล่างที่ต้องเอาชีวิตให้รอดแบบวันต่อวัน เรื่องค่านิยมสังคมถูกมองว่าไม่ใช่สิ่งที่จะทำให้ชีวิตอยู่รอดได้

ในสังคมไทยผู้หญิงส่วนหนึ่งมักยอมจำนนกับปัญหาชีวิตในครอบครัว ก้มหน้ายอมรับสภาพที่เกิดขึ้นแต่ในกรณีของป้าตุ้มกลับมองว่า เมื่อผู้หญิงถูกกดขี่จากผู้ชายทำให้ผู้หญิงต้องกล้า ระหว่างการยอมอดทนอยู่กับสามีที่เจ้าชู้และใช้ชีวิตแบบชนชั้นกลาง ป้าตุ้มกลับเลือก

ออกมาจากบ้านพร้อมกับคำนิยาม “ผู้หญิงไม่ดี” ที่ทิ้งลูก ลดฐานะลงเป็นคนชนชั้นล่างดำเนินชีวิตกับแม่และน้องในชุมชนแออัดที่ห่างไกลเมือง

การเข้ามาเล่นพนันของป่าตุ่มเพราะต้องการเงินมาใช้ในการดำรงชีวิต แต่จากนั้นการเล่นพนันกลับเปลี่ยนเป็นการเรียนรู้ ฝึกฝนประสบการณ์ เพื่อรอจังหวะหาช่องทางที่จะผลักดันให้เกิดโอกาสในชีวิตที่ดีกว่าเก่า สนามม้านอกจากจะมีบุญคุณกับป่าตุ่มเป็นที่ให้กินให้ใช้แล้วยังเป็นพื้นที่ ที่ให้ป่าตุ่มเข้ามาต่อรองกับอำนาจผู้ชายเป็นใหญ่ และต่อต้านขัดขืนกับกฎหมาย การเข้ามาในสนามม้าทำให้ป่าตุ่มสร้างภาวะอำนาจให้กับตัวตนของป่าตุ่ม

ในพื้นที่ที่มีการขับเคลื่อนผลประโยชน์ระหว่างกัน ส่งผลให้ป่าตุ่มหรือตัวตนของผู้หญิงที่มีความเป็นเมียและความเป็นแม่และประกอบสร้างตัวตนที่เป็นตัวตนของผู้ชาย การคิดถึงแต่ผลประโยชน์ ความมีเล่ห์เหลี่ยม ฉลาดแกมโกง ความมีอำนาจในตัวเอง ความมั่นใจในตัวเอง ความกล้าได้กล้าเสีย ปรากฏออกมา

คุณยายนิภา

คุณยายนิภาเป็นผู้หญิงที่มาจากครอบครัวยากจนและไม่ได้เรียนหนังสือ เมื่อแต่งงานกับผู้ชายที่มีฐานะทางสังคมจึงอยู่ในภาวะพึ่งพิงสามีตลอดชีวิตสมรส และยึดขนบเดิมของสังคมด้วยการเป็นภรรยาที่เป็นข้างต่ำหลัง การดำเนินชีวิตจึงอยู่ในสถานะ “ภรรยาของสามี” ฐานะทางสังคมก็ได้มาเพราะการเป็นภรรยาของสามี เมื่อสามีเสียชีวิต จึงปราศจากที่พักพิง ไม่คุ้นชินและไม่สามารถปรับตัวในการอยู่อาศัยกับลูก จึงต้องใช้ชีวิตในกรุงเทพฯ คนเดียว และเนื่องจาก การไม่มีสมาคมกับเพื่อนบ้าน ไม่มีกิจกรรมกับชุมชน นอกจากไปวัดวันพระแล้วสนามม้าจึงเป็นสถานที่เดียวที่คุณยายคุ้นเคย

การเข้าสนามม้าเพราะมีความทรงจำเกี่ยวกับชีวิตที่เคยมีความสุข อยู่ในฐานะที่ได้รับการยอมรับนับถือ สนามม้าจึงเป็นพื้นที่แห่งความทรงจำ มีบทบาทช่วยย้ำเตือนฐานะทางสังคมของคุณยาย การเล่นการพนันของคุณยายมีความหมายถึง ความเหนือกว่าในการหาข้อมูล ความมีอำนาจของข้อมูลแม้ว่าโอกาสในการหาข้อมูลของคุณยายจะไม่เหมือนเดิม แต่คุณยายยังไม่ย่อท้อ ยังคงเชื่อในอำนาจของข้อมูล

ผู้หญิงทั้ง 3 คนเป็นตัวอย่งของการก้าวเข้ามาปรับเปลี่ยนความหมายของการพนันและสนามม้า จากเดิมที่มีความหมายเป็นเพียงบ่อนการพนัน และหากมองย้อนไปถึงกระบวนการผลิตสนามม้าก็ถูกให้ความหมายถึงการเป็นกีฬาของพระราชฯ และผู้หญิงทุกคนในสนามม้าต่างก็ถูกนิยามความหมายอย่างหลากหลาย ส่งผลให้สนามม้าเป็นพื้นที่ที่มีการช่วงชิงการนำในการนิยามความหมาย

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ศึกษากับผู้ถูกศึกษา

ก่อนที่ผู้ศึกษาจะมีโอกาสได้เก็บข้อมูลในสนามม้า ภาพของผู้หญิงในสนามม้า ก็คงไม่ต่างจากภาพที่สังคมทั่วไปมองคนที่เข้ามาเล่นพนันในสนามม้าว่า เป็นคนติดการพนัน หากทางออกให้กับปัญหาชีวิตด้วยเส้นทางอบายมุข เมื่อได้ลงเก็บข้อมูลในพื้นที่ที่ทำการศึกษาคือสนามม้า แม้ว่าจะเป็นการเข้าไปในฐานะผู้ศึกษา แต่สิ่งที่ได้รับจากประสบการณ์ภาคสนาม ไม่เพียงแต่จะทำให้ผู้ศึกษารับความรู้ตามวัตถุประสงค์ของการทำวิทยานิพนธ์เท่านั้น แต่ยังทำให้ผู้ศึกษาได้รับประสบการณ์ชีวิต (life experience) ที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่าง “ผู้ศึกษา” (observer) กับนักพนัน “ผู้ถูกศึกษา” (observed) ที่เต็มไปด้วยการแสวงหาผลประโยชน์ (exploitation) การกระทำความรุนแรงต่อกัน (violence) การสัมผัสถึงความแตกต่าง (difference) การยอมรับความเหมือน (recognition) และความรู้สึกรู้สึกถึงความผูกพัน (affiliation) (ชุตติมา ประกาศาศุติสาร, 2546, น.157)

สิ่งที่ต้องทำเป็นอันดับแรกในการเก็บข้อมูลภาคสนามคือสังเกตพฤติกรรมของผู้หญิงในสนามม้า ก็เห็นว่ามีความแตกต่างจากผู้ชายเพราะส่วนใหญ่ผู้หญิงจะไม่แสดงออกถึงอารมณ์ของนักพนัน ที่ต้องส่งเสียงเชียร์ม้าอย่างเอาจริงเอาจัง แต่ผู้ชายจะแสดงออกถึงอาการของนักพนันอย่างเต็มที่ ทั้งส่งเสียงเชียร์ชื่อม้าที่ตนแทงเสียงดังแข็งแข่งจนฟังไม่ได้ศัพท์ รวมทั้งกริยาอาการอีกเหมือเมื่อม้าชนะ หรือออกอาการหิวเสียวเมื่อม้าแพ้ ผู้หญิงส่วนใหญ่จะนั่งรอ ฟังผลแข่งขันอย่างเงียบๆ ซึ่งผู้ศึกษาคิดว่ามันง่ายสำหรับการที่จะเข้าไปพูดคุยขอสัมภาษณ์ วิธีการเลือกผู้หญิงที่จะให้ข้อมูล ผู้ศึกษาจะเลือกผู้หญิงที่มีบุคลิกเรียบร้อยเป็นอันดับแรก ต่อมาคือหน้าตาต้องดูเป็นคนใจดี แต่สิ่งที่คิดไว้กลับไม่เป็นไปตามที่คาดการณ์เลย ผู้หญิงบางคนที่คิดว่าน่าจะพอให้ข้อมูลได้ก็กลับปฏิเสธ และบางครั้งเมื่อเข้าไปขอสัมภาษณ์ผู้หญิงบางคน คนรอบๆ ข้างก็หันมามองอย่างสนใจใคร่รู้ว่ากำลังทำอะไร ไปๆ มาๆ ผู้ศึกษากับผู้ให้ข้อมูลเลยตกเป็นเป้าสายตาของคนในสนามม้า เป็นเหตุให้การสัมภาษณ์ต้องมึนลึนสุดลง ทั้งๆ ที่ยังสัมภาษณ์ได้ไม่ถึงไหน ผู้ให้ข้อมูลก็ขอตัวไปจดข้อมูลม้าแข่งของเที่ยวต่อไป

เมื่อเจอกับปัญหาอย่างนี้การแก้ปัญหาในครั้งแรกๆ ผู้ศึกษาก็ใช้วิธีจดข้อมูลม้าแข่งเหมือนคนอื่นๆ ในสนาม เสมือนเป็นผู้เล่นม้าคนหนึ่ง เพื่อนั่งรอผู้ให้ข้อมูลเสร็จจะเกี่ยวกับการแทงม้าและจะได้ขอสัมภาษณ์ต่อ แต่วิธีการของผู้ศึกษาที่คอยมองดูผู้ให้ข้อมูลว่าว่างหรือยัง กลับทำให้ผู้ให้ข้อมูลรู้สึกอึดอัดจนต้องลุกขึ้นเดินเป็นเชิงเปลี่ยนอิริยาบถ หรือทำที่ไปหาน้ำดื่ม เจอแบบนี้หลายๆ รายเข้าผู้ศึกษาก็ต้องเปลี่ยนแผน คงใช้วิธีนั่งรออย่างเดียวไม่ได้แน่

ผู้ศึกษาจึงเปลี่ยนวิธีการโดยการเดินสอดสายสายตา หาผู้หญิงที่คิดว่าน่าจะยอมพูดคุยด้วย เมื่อเจอผู้หญิงตามเป้าหมายก็จะเข้าไปขอสัมภาษณ์ทันที ถ้าได้ก็ยื่นสัมภาษณ์พูดคุย

ด้วย ถ้าไม่ได้ก็เดินหาเป้าหมายรายอื่นต่อไป แต่เมื่อได้มามาทบทวนถึงพฤติกรรมตัวเองก็ยิ่งรู้สึกว่ามีพฤติกรรมที่แปลกประหลาดไม่น่าไว้วางใจ ถ้ามีใครสักคนจับจ้องผู้ศึกษาอยู่ก็จะเห็นภาพผู้หญิงคนหนึ่งเดินไปทั่วอัมพจันทร์สนามม้า จากชั้นล่างขึ้นชั้นบน จากชั้นบนกลับลงมาชั้นล่าง สายตาก็จะมองกราดไปทั่ว บางครั้งก็จะหยุดยืนพูดคุยกับผู้หญิงพร้อมจดบันทึกแล้วก็เดินจากไป แล้วก็ทำซ้ำเดิมอีก ด้วยพฤติกรรมเช่นนี้จะมีนักพนันในสนามม้าก็คนที่เชื่อว่าคุณศึกษาคือเป็นนักศึกษามาเก็บข้อมูลไปทำรายงาน

สภาพแวดล้อมของสนามม้าที่มีการเข้มงวดของเจ้าหน้าที่ในการปราบปรามโต๊ะเตี๊ยน จึงทำให้นักพนันชายบางคนสงสัยว่า ผู้ศึกษาเป็นตำรวจหญิงและเตือนผู้หญิงที่ถูกสัมภาษณ์ว่าให้ระวังการพูดคุย แม้ว่าผู้ศึกษาจะยื่นบัตรนักศึกษาธรรมศาสตร์ให้ดูก็ไม่ได้ช่วยให้เขาเชื่อถือหรือคลายความหวาดระแวงในตัวผู้ศึกษาเลย แต่ในขณะเดียวกันนักพนันชายบางคนกลับสงสัยว่าผู้ศึกษาเป็นใครกันแน่ ถึงกับต้องถามว่า “มาทำอะไร มารับหรือมาแทง” เมื่อผู้ศึกษาตอบว่าไม่ได้มาเล่น แต่มาจดชื่อจ็อกกี้ให้น้ำ เขาก็ถามกลับอีกว่า น้ำ มารับหรือมาแทง

บางครั้งที่ผู้ศึกษารู้สึกลำบากกับการเดินจนต้องนั่งพักที่เก้าอี้ว่าง สักครู่หนึ่งก็มีชายสูงอายุบุคลิกสุภาพเดินมานั่งข้างๆ และยื่นให้ ผู้ศึกษาจึงคิดว่าเป็นโอกาสที่น่าจะได้สัมภาษณ์ ผู้ชายถึงมุมมองต่อผู้หญิงที่เข้ามาเล่นม้าบ้าง แต่เพียงแค่อ่อยปากว่าขอสัมภาษณ์เท่านั้น เขาก็ส่ายหน้าและลุกขึ้นเดินหนีไปทันที เจอเหตุการณ์อย่างนี้ทำให้ผู้ศึกษาอึ้งอยู่นานทีเดียว ไม่ใช่เรื่องการถูกปฏิเสธไม่ให้สัมภาษณ์แต่เรื่องกับกริยาอาการที่เขาแสดงออกมา ผู้ศึกษาเกิดความรู้สึกกระแวงว่าถ้ามีคนเห็นกริยาอาการของผู้ศึกษากับผู้ชายสูงอายุคนนั้นในระยะไกลๆ เขาจะเข้าใจกันไปอย่างไร

ระหว่างที่ยังงุนงงกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ก็มีผู้ชายอายุประมาณ 30 ปี เดินเข้ามานั่งในตำแหน่งเดิมกับชายสูงอายุคนนั้น ผู้ศึกษาจึงเอ่ยปากขอสัมภาษณ์ด้วยคำถามเดิม คำตอบที่ได้ไม่เพียงเป็นความคิดเห็นในเชิงลบต่อผู้หญิงที่เข้ามาเล่นม้าว่า “ผู้หญิงที่เข้ามาถ้าไม่มากับเสี้ยก็จะเข้ามาจับผู้ชาย ผู้หญิงบางคนถ้าเล่นม้าเสี้ยก็จะมาขอนอนกับผู้ชายเพื่อเอาเงินไปเล่นม้า” แต่ยังคงมาแสดงความคิดเห็นต่อตัวผู้ศึกษา “ผู้หญิงไม่ว่าจะเข้ามาในสนามม้าในฐานะอะไรก็ไม่สมควรเข้ามาแล้วยิ่งสะพายกระเป๋าเข้ามาในสนามม้าอย่างนี้ผู้ชายก็ต้องคิดได้อย่างเดียว” ผู้ศึกษาฟังแล้วแทบจะอึ้งกลางนึกในใจ “ที่ธรรมศาสตร์ผู้หญิงสะพายกระเป๋าเกินทุกคนไม่เห็นมีผู้ชายคนไหนว่าเลย” นอกจากนี้เขายังให้เบอร์โทรศัพท์ไว้กับผู้ศึกษาเพื่อที่จะโทรไปหาเขาให้พาเข้าสนามม้าโดยไม่ต้องซื้อบัตรผ่านประตูเข้ามาในอาทิตย์หน้า ผู้ศึกษาเริ่มกังวลว่าตัวเองได้ตกเป็นเป้าสายตาของผู้ชายคนนี้อย่างที่ผู้ศึกษาคิดมาก่อนหน้านี้หรือไม่

ผู้ศึกษาเดินจากมาด้วยความรู้สึกที่บอกไม่ถูก ว่าตัวเองอยู่ในโลกยุคไหนกันแน่หรือมันเป็นเหตุการณ์ปกติที่นักวิจัยจะต้องถูกหวาดระแวงจาก “คนใน” พื้นที่ที่เราเข้าไปศึกษา ในงานศึกษาของ บุญเลิศ วิเศษปรีชา ศึกษาเกี่ยวกับคนไร่บ้าน ว่าการได้รับข้อมูลไม่ได้ขึ้นอยู่กับการแนะนำตัวว่าเราเป็นใคร แต่อยู่ที่การ “ถูก” คนไร่บ้านให้ความหมายว่าเราเป็นใคร การให้ความหมายแต่ละแบบทำให้ผู้ศึกษากับผู้ถูกศึกษามีปฏิสัมพันธ์ต่างกันออกไป แม้จะอยู่ในพื้นที่เดียวกันก็ตาม ซึ่งนอกจากจะเป็นอุปสรรคต่อการให้ข้อมูลแล้ว อาจไม่เป็นผลดีและไม่ปลอดภัยต่อผู้ศึกษาอีกด้วย (บุญเลิศ วิเศษปรีชา, 2546, น. 34-35)

บทบาทที่เข้ามาในสนามม้าในฐานะผู้ศึกษา (observer) กลับสิ้นไหลกลายเป็นผู้ถูกศึกษา (observed) ไม่มีข้อหวางผู้ศึกษากับผู้ถูกศึกษาอีกต่อไป และสนามม้าที่ใช้เป็นพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม (field work) ก็ไม่ได้เป็นเพียงพื้นที่ศึกษา แต่สนามม้าเป็นพื้นที่ที่นักพนักงแสดงบทบาทให้เห็นว่าเป็นสถานที่เล่นพนันม้าแข่งเท่านั้น ด้วยการใช้ความหมายของตัวผู้ศึกษาในการเป็นตำรวจหญิง บ้างตั้งคำถามย้าว่าสนามม้ามีแต่คนมารับม้าและแทงม้าเท่านั้นบ้าง หรือหยั่งเชิงผู้ศึกษาด้วยการให้เบอร์โทรศัพท์เนื่องจากไม่เชื่อถือในการแนะนำตัวว่าผู้ศึกษาเป็นนักศึกษา

ในงานศึกษาของ ดร.ชุตินา ประภาศวุฒิสาร ที่ศึกษาการเสนอภาพพจน์ของผู้หญิงขายบริการโดยนักวิชาการตะวันตก ได้มองว่า ศาสตร์ที่ศึกษาวัฒนธรรมของชนชาติคนอื่น (Ethnography) ของวิชามานุษยวิทยา (Anthropology) จะเป็นการศึกษาในรูปแบบเดิม ที่มุ่งอธิบายและวิเคราะห์เฉพาะงานที่ศึกษาเท่านั้น งานศึกษาจึงแบ่งแยกระหว่างผู้ศึกษาและผู้ถูกศึกษา และมองพื้นที่ภาคสนามแยกเป็นพื้นที่ที่ทำการศึกษา (outside) ที่เป็นของชนชาติที่ถูกศึกษา กับพื้นที่ที่เขียนงานวิจัย (inside) ที่เป็นของนักมานุษยวิทยา (Anthropologist)

งานศึกษาวัฒนธรรมชนชาติอื่นในแนวสตรีนิยม (feminist ethnography) ได้เปิดโอกาสให้รวมประสบการณ์ของผู้ศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ศึกษาและผู้ถูกศึกษาไว้ด้วยกันในกรณีนี้สนามม้าจึงเป็นพื้นที่ทับซ้อนระหว่างสถานที่เล่นการพนันม้าแข่งของนักพนันกับพื้นที่ของการปฏิบัติงานภาคสนามของผู้ศึกษา บทบาทในการเป็นผู้ศึกษา จึงไม่ได้รับการยอมรับ แต่ในขณะเดียวกัน ผู้ศึกษาก็ไม่ได้ถูกมองในฐานะ “คนใน” แต่กลับถูกผลักออกมาเป็น “คนนอก” โดยการให้ความหมายตามพื้นที่ของนักพนัน กล่าวคือ

นักพนันในสนามม้าไม่ได้เชื่อว่า ผู้ศึกษาเป็นนักศึกษาตามที่แนะนำ เพราะภาพของนักศึกษาในสายตานักพนันต้องอยู่ในสถานศึกษา เขาไม่เข้าใจว่าสถานที่เล่นการพนันจะเป็นพื้นที่ที่ทำการศึกษาได้ เห็นได้จากผู้ถูกสัมภาษณ์ทุกคนกลับมาตั้งคำถามกับผู้ศึกษาว่า “ทำไมมาทำรายงานในสนามม้า” หรือ “คิดอย่างไรถึงมาทำรายงานเรื่องนี้” และเมื่อผู้ศึกษาเปลี่ยนบทบาททำ

ตัวกลมกลืนให้เหมือนนักพนันอย่างไรก็ดูไม่เหมือนนักพนัน เพราะผู้ศึกษาไม่ได้เล่นม้าเหมือนกับพวกเขา ดังนั้นนักพนันจึงให้ความหมายผู้ศึกษาในสถานะต่างๆ เช่น นักพนันที่เล่นม้ากับโต๊ดเถื่อนจะต้องระวังตัวเพราะตัวเองทำผิดกฎหมาย ก็จะทำให้ความหมายกับผู้ศึกษา ว่าเป็นตำรวจหญิง เนื่องจากจากพฤติกรรมที่แตกต่างจากพวกเขาที่เหมือนเดินสำรวจสนามม้า นักพนันที่มีทัศนคติที่เป็นลบกับผู้หญิงที่เข้ามาในสนามม้าก็จะจัดให้ผู้ศึกษารวมอยู่ในกลุ่มผู้หญิงชายตัวหรือผู้หญิงที่เข้ามาจับผู้ชายโดยเชื่อว่าผู้ศึกษาแฝงตัวมาในคราบนักศึกษา การให้เบอร์โทรศัพท์ก็เพื่อเชื่อมต่อกับความสัมพันธ์และแสดงตัวว่าตัวเขาสามารถติดต่อกลับไปได้

ประสบการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ศึกษากับผู้ถูกศึกษาอีกกรณีหนึ่ง แสดงถึงความสัมพันธ์ของผู้ศึกษากับป่าตุ่มในฐานะผู้ศึกษากับผู้ถูกศึกษา ป่าตุ่มในฐานะนักพนันได้ทำหน้าที่ผู้ให้ข้อมูล ที่แสดงความเป็นตัวตนของนักพนันออกมาอย่างเต็มที่ ข้อมูลและวิธีการในการกำหนด ควบคุม บงการของป่าตุ่มทำให้เห็นภาวะในการควบคุม(agency) ของผู้ให้ข้อมูล

ในฐานะเจ้ามือโต๊ดเถื่อน ป่าตุ่มได้สร้างอำนาจ (authority) ของตัวเองด้วยการเป็นเจ้ามือที่กล้าได้กล้าเสียด้วยการรับแทงม้าทุกเบอร์ แม้ว่าจจะรู้ว่าม้าเบอร์นั้นเป็นม้าเต็งและมีความเสี่ยงสูงที่จะต้องจ่ายเงินให้ลูกค้า และแม้ว่าโดยความเป็นจริงป่าตุ่มจะเป็นเจ้ามือรายเล็กที่รับแทงม้าในราคาต่ำๆ แต่ถ้ามีลูกค้ามาแทงม้าในจำนวนเงินที่สูงถึง 100-200 บาท ป่าตุ่มก็รับแทงเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือในการเป็นเจ้ามือโต๊ดเถื่อนที่สามารถมีเงินจ่ายให้ลูกค้าได้เสมอ ด้านการแสดงความน่าเชื่อถือของป่าตุ่ม ป่าตุ่มเป็นผู้หญิงเมื่อเข้ามาในพื้นที่ที่มีภาพผู้ชายเป็นเจ้าของ ป่าตุ่มไม่สามารถแสดงอัตลักษณ์ใดอัตลักษณ์หนึ่งไปในทางเดียวได้อย่างชัดเจน จะนำความเป็นผู้หญิงที่กริยามารยาทเรียบร้อย อ่อนหวาน เข้ามาแสดงในสนามม้าจะดูไม่มีอำนาจความน่าเชื่อถือ เพราะป่าตุ่มต้องทำธุรกิจที่มีผลประโยชน์เป็นตัวเงินกับผู้ชายในสนามม้า ป่าตุ่มจึงต้องแสดงอำนาจของความเป็นชายเพื่อควบคุมตำแหน่งหน้าที่ของแกให้อยู่ให้ได้ ป่าตุ่มจึงมีอัตลักษณ์ผสมผสาน (hybrid identity) ที่ต้องแสดงความเป็นผู้หญิงในการโอนอ่อนผ่อนตามยอมให้ลูกค้าขอเปลี่ยนเบอร์ม้ากลับไปกลับมาหลายเที่ยว แต่ก็มิขัดจำกัดเมื่อรู้สึกว่ามันบ่อยครั้งมากเกินไปก็ใช้คำพูดภูมิเหมือนผู้ชายพูดกับผู้ชาย แสดงอำนาจในการควบคุมสถานการณ์นอกจากนี้ป่าตุ่มยังนำเสนอความเป็นหญิงออกมาให้กับลูกค้าด้วยการขอให้เลี้ยงน้ำ เหมือนเป็นการสร้างให้ลูกค้ารู้สึกถึงความมีอำนาจ ที่ได้รับเกียรติ ได้รับการขอร้อง

ในฐานะผู้ให้ข้อมูล ข้อมูลของป่าตุ่มจะให้ข้อมูลไม่ตรงกันหลายครั้ง เช่นครั้งแรกป่าตุ่มบอกว่าเล่นม้ามา 20 ปี ทั้งที่ตามจริงแล้วป่าตุ่มเข้าสนามม้าตั้งแต่อายุ 19 ปี ที่เป็นข้อมูลที่เปิดเผยตอนหลัง ซึ่งเมื่อवलบอายุปัจจุบัน 55 ปี ป่าตุ่มจะเล่นม้ามา 30 กว่าปีแล้ว แต่ถ้าป่าตุ่ม

บอกครั้งแรกตามความเป็นจริงว่าเล่นม้ามา 30 กว่าปี ภาพพจน์ของป่าต๋มจะออกมาอีกรูปแบบหนึ่งคือเป็นผู้หญิงก้ำกั้น ใจแตก เข้าสนามม้าตั้งแต่อายุไม่ถึง 20 และจะทำลายภาพพจน์ความน่าเชื่อถือของป่าต๋ม ป่าต๋มจึงเลือกที่จะพูดถึงตอนที่เข้ามาเล่นม้าในช่วงอายุ 35 ปี ที่เป็นช่วงอายุที่เป็นผู้ใหญ่แล้ว ไม่เสียหายเหมือนการเข้ามาเล่นม้าตั้งแต่อายุน้อย แต่เมื่ออยู่ในการสนทนาแบบผู้หญิงที่พูดถึงความสวยความงาม ป่าต๋มก็เลือกเล่าประสบการณ์ในอดีตที่แสดงถึงความงามในวัย 19 ปีในสนามม้า โดยไม่ได้คำนึงถึงเรื่องภาพพจน์ว่าจะออกมาอย่างไรแม้ว่าข้อมูลที่ขัดแย้งกันจะทำให้ความน่าเชื่อถือของการเป็นผู้ให้ข้อมูลลดลง แต่วิธีการคัดสรรข้อมูลมาเล่าก็เป็นสิทธิของป่าต๋มที่เป็นเจ้าของข้อมูลว่า จะเล่าหรือไม่เล่าอะไร หรือจะเลือกเล่าเรื่องไหนในช่วงเวลาใดเพื่อผลประโยชน์อะไร

ส่วนด้านความสัมพันธ์ระหว่างผู้ศึกษากับป่าต๋ม ป่าต๋มอยู่ในฐานะเจ้าของพื้นที่และถือสิทธิ์ความเป็นผู้ใหญ่กว่าและผู้ศึกษาอยู่ในฐานะเด็กที่เข้ามาขอข้อมูล ในสนามม้าตำแหน่งของผู้ศึกษาจึงอยู่ใต้ (under) ตำแหน่งของป่าต๋ม ป่าต๋มจึงเลือกที่จะลดทอนอำนาจในฐานะนักศึกษา (authority) ของผู้ศึกษาลง ไม่นำเสนอความเป็นนักศึกษาก่อนที่เข้ามาเก็บข้อมูลในการศึกษาของผู้ศึกษา แต่กลับนำเสนอผู้ศึกษาในความเป็นผู้หญิงธรรมดาทั่วไปที่ต้องพึ่งพิงผู้ชายด้วยการขอให้ลูกค้าเลี้ยงน้ำผู้ศึกษาเพื่อให้ลูกค้าของตัวเองเกิดความพึงพอใจ เพื่อผลประโยชน์ต่อการทำงานของตัวป่าต๋มเอง หรือการมองผู้ศึกษากับน้องเป็นผู้หญิงที่มีเรื่องรังไรเป็นวัตถุทางเพศของผู้ชายที่สามารถขายได้อย่างสบายๆ โดยไม่สนใจว่า ผู้ศึกษาจะรู้สึกอย่างไร ทั้งๆ ที่ผู้ศึกษาคาดหวังว่าผู้ศึกษากับป่าต๋มมีความเป็นเพศหญิงเหมือนกัน น่าจะแลกเปลี่ยนความรู้สึกกันได้ แต่กลับเกิดปัญหาเหมือนกับที่ผู้ศึกษาเจอจากนักพนันชาย แต่ตัวป่าต๋มเองกลับพยายามสร้าง authority ของตัวเองขึ้นมา โดยการนำเสนอความเป็นผู้รู้ภาษาต่างประเทศของตัวเองออกมาให้เห็น ด้วยการเร่งเร้าให้เขียนภาษาอังกฤษคำยากๆ ยาวๆ ให้ป่าต๋มอ่าน นอกจากนี้ผู้ศึกษามักจะถูกทดสอบด้วยวิธีการต่างๆ เสมอ ตัวอย่างเช่น ป่าต๋มจะยึดเยียดให้ผู้ศึกษารับแทงม้าในตัวที่ป่าต๋มรู้ว่าต้องเสียแน่ ทั้งๆ ที่ป่าต๋มก็รู้เทคนิคในการลดความเสี่ยงด้วยวิธีอื่นแต่ไม่ทำ เช่นเมื่อรับม้ามาแล้วกลัวเสียเงินให้ลูกค้า ก็น่าจะไปซื้อตัวกับสนามม้าไว้ก่อน แต่ป่าต๋มกลับเลือกให้ผู้ศึกษาเป็นคนให้รับความเสี่ยงนั่นเอง

ความจริงที่ผู้ศึกษาต้องยอมรับคือความสัมพันธ์ระหว่างผู้ศึกษากับป่าต๋มเป็นความสัมพันธ์แบบการแสวงหาประโยชน์ซึ่งกันและกัน (mutual exploitation) เมื่อเข้าไปในสนามม้าสถานที่ที่เปรียบเหมือนที่ทำงานของป่าต๋ม ผู้ศึกษาต้องตอบแทนค่าเสียเวลาของป่าต๋มด้วยการจ่ายเงินค่าถ้วยเตี้ยๆ ค่าน้ำ เพื่อแลกกับการที่ป่าต๋มจะให้ข้อมูลแก่ผู้ศึกษา ก็เหมือนกับกรณีของ

Odzer ที่ต้อง “ซื้อ” ข้อมูลที่เธอต้องการ โดยการจ่ายเงินค่าชั่วโมงและค่าเครื่องดื่มให้ผู้หญิงพัฒนา ฟงส์ (ชุดิมา ประภาศวุฒิสาร, 2546, น. 161) และผู้ศึกษาจะต้องยอมทำตามคำขอของป่าตุ่มด้วยการโอนเงินไปให้ แต่เป็นจำนวนเงินที่ผู้ศึกษาเลือกเองว่าจะไม่รู้สึกละอายใจ การที่ป่าตุ่มขอความช่วยเหลือทางการเงินจากผู้ศึกษาแสดงว่าป่าตุ่มยอมรับว่าผู้ศึกษามีอำนาจ (authority) ทางเศรษฐกิจ แต่ก็ต่อต้านอำนาจของผู้ศึกษาด้วยการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของลูกหนี้ ไม่ยึดรูปแบบความสัมพันธ์เดิมระหว่างเจ้าหนี้และลูกหนี้ ที่ฝ่ายเจ้าหนี้ต้องเป็นฝ่ายกระทำ (active) และฝ่ายลูกหนี้ต้องเป็นฝ่ายถูกระกระทำ (passive) แต่ป่าตุ่มจัดการกลับทิศตรงกันข้าม

ในฐานะผู้ศึกษาที่ผ่านประสบการณ์จริงในสนามม้า มุมมองของผู้ศึกษาต่อสนามม้า และคนที่เข้าไปในสนามม้า ก็คือสถานที่ที่คนที่มีรสนิยมเดียวกันไปทำกิจกรรมร่วมกัน และคนที่เข้าไปในสนามม้าก็ไม่ใช่โจรห้าร้อยหรือพวกมิจฉาชีพทั้งสนาม แต่การเล่นม้าแข่งเป็นเพียงความชอบหรือรสนิยมหนึ่งเท่านั้น สนามม้าก็เหมือนพื้นที่อื่นๆ ที่มีผู้เข้าไปหาประโยชน์หาช่องทางที่จะทำเงินเพื่อการดำรงชีวิต แต่ผู้ที่เข้าไปบางคนก็เข้าไปในสนามม้าด้วยความหวังหล่อเลี้ยงชีวิตให้มีความสมหวังเล็กๆ น้อยๆ บ้างเท่านั้น ในสนามม้าก็มีวงจรความสัมพันธ์ของคนในสนามเหมือนองค์กรอื่นๆ มีการเรียนรู้พัฒนาจากตำแหน่งหนึ่งไปสู่ตำแหน่งที่สูงกว่าเหมือนการทำธุรกิจทั่วไป

การผ่านประสบการณ์ความสัมพันธ์ ในฐานะผู้เข้าไปศึกษา “ผู้อื่น” ในพื้นที่ของเขา ตัวผู้ศึกษาก็อยู่ในตำแหน่งที่ถูกเจ้าของพื้นที่ “ศึกษา” ไปด้วย การศึกษา 2 ทางจะทำให้เราตระหนักในตัวตนของเรา ขณะที่ผ่านการศึกษาทำความเข้าใจคนอื่น ตัวผู้ศึกษาก็ได้เกิดกระบวนการทำความเข้าใจตัวตนของผู้ศึกษาเองไปด้วย เราจะไม่ได้รับการยอมรับตามการแนะนำตัวของเรา แต่เราจะถูกนิยามให้ความหมายใหม่ตามความสัมพันธ์กับผู้ถูกศึกษาในรูปแบบต่างๆ กัน สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่านอกจากอำนาจในฐานะผู้ศึกษาของเราจะไม่ถูกยอมรับแล้ว เราก็จะถูกกระบวนการลดทอนและต่อต้านอำนาจของเราด้วยรูปแบบต่างๆ กันอีกด้วย การถูกต่อต้านจากผู้ถูกศึกษาทำให้เราต้องหยุดคิดและทบทวนตัวเองรวมถึงได้ทบทวนวิธีการศึกษาผู้อื่น ว่าการศึกษาที่รวมเรื่องราวความสัมพันธ์ระหว่างผู้ศึกษากับผู้ถูกศึกษานั้น มีอารมณ์ความรู้สึกของผู้ศึกษาเข้าไปเจือปนในงานศึกษามากน้อยเพียงใด มีอคติหรือไม่ ดังนั้นเพื่อให้งานศึกษาที่มีความเป็นกลางเราจึงควรละทิ้งความเป็นตัวตนของเราหรือไม่ และถ้าเปรียบเทียบการศึกษาคิดด้วยความรู้สึกของเจ้าของพื้นที่เป็นงานศึกษาของ “คนใน” งานศึกษาผู้อื่นด้วยความคิดของเราเป็นงานศึกษาของ “คนนอก” เราจะสามารถบอกได้หรือไม่ว่างานศึกษาชิ้นใดจะมีความเป็นกลางมากกว่ากัน หรือว่าจะใช้สิ่งใดเป็นตัววัดถึงความเป็นกลางของงานศึกษานั้นๆ